

شناسایی مشکلات پایان‌نامه‌نویسی از دیدگاه دانشجویان علم اطلاعات و دانش‌شناسی در دانشگاه‌های شهر تهران

سارا بهی‌مهر^{۱*}، نصرت ریاحی‌نیا^۲، یزدان منصوریان^۳

تاریخ دریافت: ۹۲/۹/۲۵ تاریخ پذیرش: ۹۳/۱/۲۷

چکیده

هدف: این پژوهش با هدف شناخت مشکلات و چالش‌های موجود برای نگارش پایان‌نامه در مقطع کارشناسی ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی انجام شده است.

روش‌شناسی: جامعه آماری پژوهش تمامی دانشجویان علم اطلاعات و دانش‌شناسی هستند که در یکی از دانشگاه‌های شهر تهران در رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی در مقطع کارشناسی ارشد، در بازه زمانی ۱۳۸۶ - ۱۳۹۱ پایان‌نامه نوشته‌اند. با استفاده از نمونه‌گیری هدفمند و گلوله برفی، ۲۰ نفر از آنها به‌عنوان نمونه پژوهش انتخاب شدند. پژوهش با استفاده از رویکرد کیفی و روش مطالعه موردی جمع‌آوری و داده‌های پژوهش با استفاده از ابزار مصاحبه گردآوری شده است و از طریق روش تحلیل محتوای کیفی و داده‌بنیاد تحلیل شده‌اند.

یافته‌ها: یافته‌ها نشان می‌دهد که دانشجویان در بخش‌های مختلف پایان‌نامه شامل: انتخاب موضوع، پروپوزال‌نویسی، تدوین پنج فصل پایان‌نامه (کلیات پژوهش، پیشینه پژوهش و مبانی نظری، روش‌شناسی، یافته‌های پژوهش، بحث و نتیجه‌گیری)، نگارش متن پایان‌نامه، اخلاق پژوهش، استاد راهنما و مشاور مشکل دارند.

اصالت اثر: با توجه به اهمیت پایان‌نامه‌ها، برای ارتقای سطح کیفی آنها، نیاز است تا چالش‌های پایان‌نامه‌نویسی از دیدگاه اصلی‌ترین پدیدآورندگان آن یعنی دانشجویان بررسی شود. این پژوهش با استفاده از روش کیفی به بیان شرایط موجود پایان‌نامه‌نویسی در رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی می‌پردازد تا بتوان به رفع موانع پرداخت.

واژه‌های کلیدی: پایان‌نامه، پایان‌نامه‌نویسی، دانشجویان علم اطلاعات و دانش‌شناسی، مشکلات پایان‌نامه‌نویسی.

behi_sara1987@yahoo.com
Sara_purriahi@yahoo.com
Mansourian@kh.ac.ir

۱. دانشجوی دکتری علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه خوارزمی
۲. استاد علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه خوارزمی
۳. دانشیار علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه خوارزمی

مقدمه

پژوهش از راه‌های اصلی پیشرفت و ترقی مادی و معنوی هر کشوری محسوب می‌شود. در جهان امروز به‌ویژه در کشورهای توسعه‌یافته، شاهدیم که سیستم‌های آموزشی برای مبنا قرار دادن تحقیق در امر یادگیری تلاش می‌کنند و آموزش نحوه پژوهش را از سال‌های ابتدایی تحصیل ضروری می‌دانند. در دوره آموزش عالی و تحصیلات تکمیلی نیز، پایان‌نامه به‌عنوان پژوهش جدی و گسترده‌ای برای دانشجویان مطرح می‌شود و در واقع اجرا و نگارش پایان‌نامه تحصیلی، آنان را به یک چالش فرا می‌خواند.

افزون بر آنکه پایان‌نامه‌ها در بیشتر موارد، نخستین تجربه جدی پژوهشی دانشجویان تحصیلات تکمیلی هستند، نشان‌دهنده کیفیت و وضعیت آموزش و پژوهش در دانشگاه‌ها هم خواهند بود. این مدرک‌ها راهنمای پژوهشگران برای تکمیل یا آغاز پژوهش‌های آینده محسوب می‌شوند (علیدوستی، صابری، ۱۳۸۶). اما پایان‌نامه‌نویسی در عمل، مشکلات و پیچیدگی‌هایی را پیش روی دانشجویان قرار می‌دهد و چالش‌های گوناگونی را برای آنان به همراه دارد. شاید عمده‌ترین فقدان‌هایی که در زمینه فرآیند تدوین پایان‌نامه در رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی احساس می‌شود، شناخت موانع موجود و تنگناهای پژوهش برای پایان‌نامه‌نویسی از دیدگاه محوری‌ترین عناصر خالق پایان‌نامه‌ها یعنی دانشجویان باشد، چرا که اولین قدم برای از میان برداشتن موانع و مشکلات، شناسایی و شناخت آنهاست و در صورت آگاهی از آنها، می‌توان راه‌حل‌های اجرایی مناسب با آنها را پیدا کرد.

به‌منظور بررسی پیشینه پژوهش، مطالعات مرتبط با هر یک از جنبه‌های پایان‌نامه‌نویسی به شکل خاص و نیز مسائل پایان‌نامه‌نویسی به شکل عام، بررسی شد. پژوهش‌هایی مانند صادقی (۱۳۷۰)؛ فدایی عراقی (۱۳۷۴)؛ مظلومیان (۱۳۷۶)؛ علایی و اعظمی (۱۳۸۳)؛ کانتر^۱ (۲۰۰۶)؛ عرب مختاری (۱۳۸۶) و تصدیقی.م و تصدیقی.ف (۱۳۸۸) به بررسی مشکلات پژوهش در سطح کلی پرداخته‌اند. در این تحقیق‌ها نه تنها به مشکلات پایان‌نامه‌نویسی، بلکه به مشکلات پژوهش در رشته‌های مختلف توجه شده است. همچنین تحقیقات زیادی به بررسی "روش تحقیق" به کار رفته در پایان‌نامه‌ها پرداخته‌اند، مانند کوربان اوگلن^۲ (۱۹۹۶)؛ حری و محسن‌زاده (۱۳۸۲)؛ منتخب (۱۳۸۲)؛ بیگیم عظیمی (۱۳۸۸)؛ پاکدامن (۱۳۸۸)؛ توسن‌سیل^۳ و همکاران (۲۰۱۰).

در برخی از پژوهش‌ها نیز به‌طور خاص به عملکرد و نقش استاد راهنما و مشاور پرداخته‌اند، مانند کرسنا^۴ و پک من^۵ (۲۰۰۵)؛ مارشال^۶ و برنان^۷ (۲۰۰۶)؛ نیلی، نصر و اکبری (۱۳۸۶)؛ عطاران، زین‌آبادی و طولابی (۱۳۸۹). اما در بین مطالعاتی که رابطه بیشتری با این پژوهش دارند، می‌توان به‌طور خلاصه نمونه‌های زیر را مثال زد:

نداف‌زاده شیرازی، جوکار، خادمی و باغبان (۱۳۷۳) به بررسی دیدگاه‌های دانشجویان کارشناسی ارشد دانشگاه‌های شیراز و آزاد اسلامی واحد شیراز درباره مشکلات تحقیق و پایان‌نامه‌نویسی پرداخته‌اند. محققان مشکلات تحقیق را در دو بعد شخصی و غیرشخصی و هفت عامل استاد، درس، منابع، انگیزه، مشکلات مدیریتی، ضعف فردی و مشکلات اقتصادی و خانوادگی دانشجویان بیان کرده‌اند. میزانی (۱۳۸۷) در پایان‌نامه خود به بررسی مشکلات تدوین پایان‌نامه کارشناسی ارشد تربیت بدنی و علوم ورزشی در دانشگاه‌های ارومیه، اهواز، خوارزمی، تهران، شهید بهشتی، فردوسی و گیلان پرداخته است. وی مهم‌ترین مشکلات دانشجویان را عبارت از دسترسی محدود به منابع مالی، روال اداری نامناسب دانشگاه، دسترسی محدود به منابع اطلاعاتی، توانایی‌های علمی محدود دانشجویان، کیفیت راهنمایی نامناسب استادان مشاور و راهنما می‌داند. بهزادی و داورپناه (۱۳۸۸) در مقاله‌ای یکی از اهداف پژوهش خود را شناسایی مشکل‌های موجود در تجربه پژوهشی دانشجویان دانشگاه فردوسی مشهد بیان کردند. نتیجه تحقیقات بیانگر آن است که مشکلات در ۹ گروه شامل انتخاب موضوع، نگارش طرح مقدماتی پژوهش، دسترسی به منابع، گردآوری اطلاعات، تحلیل و توصیف آماری داده‌ها، نگارش پایان‌نامه، کمبود زمان، نحوه ارتباط با استاد راهنما، روند اداری دانشگاه، دانشکده و گروه آموزشی قرار داشتند. جعفری چالشتی (۱۳۸۸) در پایان‌نامه خود به بررسی موانع و مشکلات دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه اصفهان در فرآیند تدوین پایان‌نامه می‌پردازد و مشکلات را در دسته‌بندی‌هایی از جمله موانع فردی و شخصی، موانع اجتماعی و فرهنگی و موانع اداری و سازمانی ... ارائه می‌دهد. انتشار نجف آبادی، چشمه سهرابی و افشار (۱۳۹۰) در پژوهشی به دلایل عدم کاربرد و مفید نبودن پایان‌نامه‌های علم اطلاعات و دانش‌شناسی مقطع کارشناسی ارشد و دکتری پرداخته‌اند، یکی از موانع اصلی کاربرد پایان‌نامه‌ها، مربوط به مشکل‌هایی در پیوند با ساختار و محتوای پایان‌نامه‌هاست که شامل مواردی چون انتخاب موضوع نامناسب، معتبر نبودن نتایج پایان‌نامه و ضعف ساختاری و شکل ظاهری آنهاست. عبدولایه^۸ (۲۰۰۲) در مقاله‌ای به بررسی و شناسایی روش‌های تحقیق در پایان‌نامه‌های تحصیلات تکمیلی رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی در دانشگاه‌های مالزی بین سال‌های ۱۹۹۴ - ۲۰۰۰ می‌پردازد که روش‌های پژوهش بیشتر به روش‌های تجربی گرایش داشته‌اند. کزار^۹ و تالبورت^{۱۰} (۲۰۰۴) ضمن تحقیقات خود در رابطه با مشکلات دانشجویان در هنگام نگارش پایان‌نامه، بیان می‌کنند که گاهی دانشجویان با انگیزه فراوان پایان‌نامه تحصیلی خود را شروع می‌کنند، ولی در حین کار، به دلیل بروز مشکلات متعدد، علاقه و جدیت خود را از دست می‌دهند و تنها به اتمام سهل‌انگارانه پایان‌نامه گرایش پیدا

می‌کنند. این مشکلات شاید به خود دانشجویان یا اعضای هیأت علمی دانشگاه و نظام درونی آموزش مربوط شود. لاندگرن^{۱۱} و هالورسون^{۱۲} (۲۰۰۹) نتایج پژوهش خود بر روی دانشجویان پرستاری را چنین بیان کردند: دیدگاه دانشجویان در هنگام شروع پایان‌نامه در دو دسته کلی مثبت و منفی جای می‌گیرد و عمده‌ترین نگرانی دانشجویان، یافتن و انتخاب موضوع است. موانع نگارشی مانند عدم آشنایی با زبان علمی و نیز عدم آشنایی با روش تحقیق و شیوه نگارش پایان‌نامه از دیگر مشکلات دانشجویان است.

برخی پژوهش‌های مرتبط، زمینه مشترکی با پژوهش حاضر دارند، این در حالی است که پژوهش‌های گذشته به تحلیل خود پایان‌نامه‌ها، از جنبه‌هایی مانند روش تحقیق به کار رفته در آنها یا میزان رعایت اصول نگارش پایان‌نامه پرداخته‌اند، در برخی دیگر از پژوهش‌ها به مشکلات پژوهش به شکل کلی و عام توجه شده است و هیچ‌یک از پژوهش‌هایی که تاکنون انجام شده‌اند در رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی نیستند. آن دسته از پژوهش‌ها که به آنها اشاره شد نیز تنها با تکیه بر پرسشنامه و قالب تعیین شده به بررسی مشکلات و موانع پایان‌نامه‌نویسی پرداخته‌اند. به این ترتیب آنچه وجه تمایز این پژوهش با تحقیقات گذشته محسوب می‌شود، در درجه اول این است که هدف از پژوهش حاضر کشف و شناسایی موانع و تنگناهای پایان‌نامه‌نویسی از دیدگاه دانشجویان علم اطلاعات و دانش‌شناسی است، چرا که این خلأ احساس می‌شود که با توجه به تفاوت‌ها و ویژگی‌های هر رشته تحصیلی، به مشکلات پایان‌نامه‌نویسی در آن رشته نیز به صورت مجزا نگاه شود؛ دوم این است که پژوهش به روش کیفی صورت گرفته است. کاربرد این روش در تحقیق‌های قبلی وجود ندارد و با این روش بدون هیچ پیش‌داوری، واقعیت موجود بررسی می‌شود.

هدف و پرسش‌های پژوهش

هدف اصلی پژوهش شناخت مشکلات و چالش‌های موجود در نگارش پایان‌نامه در مقطع کارشناسی ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی از دیدگاه دانشجویان این رشته است.

پرسش‌های پژوهش

۱. دانشجویان علم اطلاعات برای «انتخاب موضوع» پایان‌نامه با چه مسائلی روبه‌رو هستند؟ و به چه دلیل؟
۲. چه عواملی سبب می‌شود دانشجویان علم اطلاعات «پروپوزال‌نویسی» را مرحله چالش برانگیزی بدانند؟
۳. هر یک از پنج فصل پایان‌نامه، چه چالش‌هایی را برای دانشجویان در بردارد و دلایل آنها چه هستند؟

۴. از دیدگاه دانشجویان چه مواردی در بحث «اخلاق پژوهش» در پایان‌نامه‌ها رعایت نمی‌شود؟ و چرا؟
۵. از دیدگاه دانشجویان علم اطلاعات، چه مشکلات و خلأهایی در رابطه با موضوعات «استاد راهنما و استاد مشاور» در فرآیند پایان‌نامه‌نویسی وجود دارد؟ و چرا؟

روش‌شناسی تحقیق

از آنجا که مقصود این پژوهش، شناخت چالش‌ها و تنگناهای نگارش پایان‌نامه از دیدگاه پدیدآورندگان آن و پی بردن به واقعیت موجود است و به دنبال آزمون یا اثبات و رد فرضیه‌ای نیست، از رویکرد پژوهش کیفی^{۱۳} و همچنین از روش مطالعه موردی جمعی (موردکاوی جمعی^{۱۴}) استفاده شده است. این روش امکان بررسی عمیق موضوع و کشف نقاط پنهان را فراهم می‌آورد. جامعه پژوهش از بعد زمان و مکان خاص شده است و بر این اساس، تمامی دانشجویان علم اطلاعات و دانش‌شناسی که در یکی از دانشگاه‌های شهر تهران در این رشته و مقطع کارشناسی ارشد، طی سال‌های ۱۳۸۶ - ۱۳۹۱، پایان‌نامه نوشته‌اند و دفاع کرده‌اند، جزو جامعه پژوهش این تحقیق محسوب می‌شوند.

در مطالعه کیفی فرمول واحدی برای تعیین اندازه درست نمونه وجود ندارد. برای بسیاری از تحقیقات راه‌حل ساده، ادامه گردآوری داده‌ها تا آنجایی است که عناصر اساسی مطالعه به حد اشباع^{۱۵} برسند، یعنی تا زمانی که افراد نمونه، دیگر چیزی به داده‌ها اضافه نکنند یا آنچه که مطرح می‌کنند در تضاد با دانسته‌های گردآوری شده نباشد (پاول^{۱۶}، ۱۳۷۹: ۲۱۴). بنابراین ۲۰ نفر از دانشجویان که جزو جامعه پژوهش بودند، با استفاده از نمونه‌گیری هدفمند^{۱۷} و نمونه‌گیری گلوله برفی^{۱۸} به عنوان نمونه پژوهش انتخاب شدند و بعد از گردآوری داده‌ها از طریق نفر بیستم، محقق به نقطه اشباع در گردآوری داده‌ها رسید. ابزار "مصاحبه" (گفت‌وگوی هدفدار) برای گردآوری داده‌ها انتخاب و قبل از هر مصاحبه متن کوتاهی برای آشنایی افراد نمونه پژوهش از طریق پست الکترونیکی برای آنها ارسال شد، تا با محور موضوع مصاحبه آشنایی یابند. به منظور افزایش دقت و درستی تحلیل‌ها، تمام مصاحبه‌ها ضبط و در مرحله بعدی هر یک از گفت‌وگوها به‌طور جداگانه توسط محقق واژه به واژه مکتوب شدند و نکته‌هایی که با پرسش‌های پژوهش در پیوند بودند، از متن مصاحبه جدا و طبقه‌بندی شدند. مصاحبه‌ها به شکل نیمه‌باز بود و از پرسش‌های باز و خنثی استفاده و سعی شد تا پاسخ‌ها و نظرهای مصاحبه‌شوندگان محدود به سؤالات خاص پژوهشگر نباشد و انعطاف‌پذیری لازم برای به‌دست آوردن واقعیت‌ها و تمامی پاسخ‌های احتمالی

مصاحبه‌شوندگان در طول مصاحبه حفظ شود. در عین حال برای هدایت مصاحبه در مسیر مشخص، پرسشنامه‌ای با سؤالات باز تدوین شد تا پژوهشگر بتواند مصاحبه را کنترل کند. برای اطمینان از روایی محتوا و پیوند پرسش‌ها با هدف پژوهش، این پرسشنامه توسط پنج نفر از استادان علم اطلاعات و دانش‌شناسی ارزیابی و تأیید شد. تحلیل داده‌ها بر اساس اصول کلی و مشترک در تحلیل داده‌ها در پژوهش کیفی صورت گرفت. تحلیل محتوای کیفی و مبانی کدگذاری (کدگذاری باز^{۱۹}، کدگذاری محوری^{۲۰} و کدگذاری انتخابی^{۲۱}) که در مبانی نظریه‌گراند تئوری (داده‌بنیاد) استفاده می‌شود، برای تحلیل داده‌ها و شناسایی مفاهیم استفاده شده است. تحلیل داده‌ها در پژوهش‌های کیفی همزمان با گردآوری داده‌ها انجام می‌شود و بین این دو رابطه رفت و برگشتی و دوسویه وجود دارد. روایی و پایایی آنچه به‌عنوان تحلیل داده‌ها به‌دست آمده و در بخش یافته‌های پژوهش ارائه شده است، شاید تردید برانگیز باشد. فلیک^{۲۲} (۱۳۸۸: ۴۲۰)، به نقل از گویا^{۲۳} و لینکلن^{۲۴} (۱۹۸۵) در این زمینه اظهار کرده است که پنج مفهوم اساسی اعتمادپذیری^{۲۵}، باورپذیری^{۲۶}، اطمینان‌پذیری^{۲۷}، انتقال‌پذیری^{۲۸} و تصدیق‌پذیری^{۲۹} معیارهای ارزیابی تحقیقات کیفی هستند. بنابراین مقوله‌ها و مؤلفه‌های استخراج‌شده از هر مصاحبه برای هر مصاحبه‌شونده ارسال و از آنها خواسته شد تا با بازنگری دوباره، موارد مطرح‌شده را تأیید، اصلاح یا تکذیب کنند تا از وجود اطلاعات و مقوله‌هایی که شاید از برداشت و تحلیل اشتباه پژوهشگر شکل گرفته باشند، جلوگیری به‌عمل آید. همچنین در مرحله بعد تحلیل‌های محتوای کیفی داده‌های گردآوری‌شده، یک‌بار بعد از پیاده‌سازی هر مصاحبه انجام و بعد از گذشت دو ماه از اولین تحلیل، این کار بار دیگر تکرار شد تا میزان انطباق این دو تحلیل بررسی شود. این بررسی نشان داد که تا حد زیادی دو تحلیل از یک مصاحبه در فاصله زمانی دو ماه، بر هم منطبق هستند. به این ترتیب سعی شد پنج اصل ذکرشده در پژوهش رعایت شوند.

یافته‌های پژوهش

شایان ذکر است همان‌طور که پیش‌تر نیز اشاره شد؛ یافته‌های پژوهش از پاسخ‌های دانش‌آموختگان علم اطلاعات به‌دست آمده‌اند که از طریق مصاحبه گردآوری شده است، چرا که هدف تحقیق نیز شناخت مشکلات از دیدگاه دانشجویان بود و این عوامل صرفاً واقعیاتی هستند که از جانب آنها بیان شده‌اند. تحقیق درباره اینک تا چه حد این عوامل از دیدگاه استادان تأیید می‌شود یا میزان اهمیت و تأثیر هر یک از عوامل مطرح‌شده، مسئله این پژوهش نبوده است و شاید در تحقیقات آتی بررسی شود.

سؤال اول پژوهش: انتخاب موضوع پایان‌نامه

بر اساس پژوهش حاضر تمامی دانشجویان به چالش انتخاب موضوع اشاره کرده‌اند. آنها این مرحله را سخت‌ترین بخش کار خود معرفی کردند و برای انتخاب موضوع زمان زیادی را نیاز دارند و در این مرحله دچار سردرگمی و تردید هستند. آنها نمی‌دانند که آیا تحقیق انتخابی آنها به سرانجام خواهد رسید یا خیر! گاهی ترجیح می‌دهند به انتخاب موضوعات تکراری با تغییرات جزئی اکتفا کنند. به‌عنوان نمونه می‌توان به این نقل قول‌ها اشاره کرد: "به نظر من انتخاب یک موضوع خوب سخت‌ترین کار ممکن است، دانشجو تمام مدت دور خودش می‌چرخد و نمی‌داند کار درست کدام است!"، "گزینش موضوع خیلی زمان می‌برد و کار یک شب و یا دو روز نیست پس جای تعجب ندارد که بینیم یک سری موضوع مرتب تکرار می‌شوند" و "ما دید انتقادی و تجربه لازم برای تحقیق و بدتر از همه، مطالعه نداریم، خبر معلوم است انتخاب موضوع می‌شود یک غول و در دانشگاه‌ها هم که همه به دنبال موضوعات روز هستند، کسی به علاقه و کاربردی بودن موضوع نگاه نمی‌کند." جدول ۱ دلایل متفاوتی را نشان می‌دهد که انتخاب موضوع را برای دانشجویان مشکل می‌کنند.

جدول ۱. دلایل مشکلات انتخاب موضوع

ردیف /	مقوله‌ها	خرده مقوله‌ها	مؤلفه‌ها (علل مشکلات و چالش‌ها)
۱			فقدان علاقه و انگیزه
۲			فقدان خلاقیت
۳		ویژگی‌های	فقدان تفکر انتقادی
۴		رفتاری - شخصیتی	فقدان همفکری و مشورت دانشجویان با یکدیگر
۵			ترس از گزینش موضوعات بکر و جدید
۷			فقدان پشتکار و کم‌کاری دانشجو
۸	علل فردی (دانشجو)		ناآشنایی با مراحل تحقیق
۹			ناآگاهی از موضوعات بین‌رشته‌ای
۱۰			ناآگاهی از موضوعات جدید در جهان
۱۱		شناخت و	نداشتن شناخت از ماهیت رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی
۱۲		آگاهی	فقدان مطالعه منابع فارسی و لاتین
۱۳			مشخص نبودن حوزه مورد علاقه دانشجو
۱۴		تجربه	فقدان تجربه پژوهشی
۱۵			فقدان تجربه شغلی

ادامه جدول ۱. دلایل مشکلات انتخاب موضوع

فقدان استادان مسط و آگاه بر موضوع انتخابی دانشجو		۱۶
راهنمایی نکردن استادان	استادان	۱۷
فشار ناشی از عجله زیاد برای تحویل موضوع		۱۸
فقدان پتانسیل پژوهشی در برخی گروه‌ها		۱۹
عدم پرورش خلاقیت در دانشجو		۲۰
ضعف در ارائه درس سمینار تحقیق	سیستم آموزشی	۲۱
عدم ایجاد علاقه و انگیزه برای دانشجویان		۲۲
محدودیت دسترسی به پایگاه‌های اطلاعاتی خارجی	امکانات	۲۳
محدودیت‌های ابزاری برای پژوهش در کشور		۲۴
انتخاب موضوعی که آینده‌دار باشد	محدودیت‌ها	۲۵
حساسیت بر انگیز بودن برخی از موضوعات		۲۶
محدود شدن به موضوعات مورد علاقه استادان گروه	موضوعی	۲۷

سؤال دوم پژوهش: پروپوزال نویسی

با تحلیل داده‌های پژوهش مشخص شد، دانشجویان مرحله تدوین پروپوزال را نیز چالش برانگیز می‌دانند. در جدول زیر به علل این امر با جزییات بیشتر اشاره شده است.

جدول ۲. علل چالش‌ها در تدوین پروپوزال

ردیف/	مقوله‌ها	مؤلفه‌ها (چالش‌ها)	نمونه شاهد
۱		ناآشنایی با پروپوزال نویسی	" دانشجو اولین بار است که پروپوزال می‌نویسد و هیچ زمینه‌ای از این موضوع ندارد که پروپوزال چیست یا چگونه آن را می‌نویسند."
۲	علل	فقدان تسلط و آگاهی بر موضوع	" وقتی اشراف و دانش لازم از همه جوانب موضوع را نداشته باشد، پروپوزال نویسی سخت می‌شود."
۳	فردی (دانشجو)	ناآگاهی از اهمیت پروپوزال	" دانشجو نمی‌داند این پروپوزال نقشه راه او در کار پایان‌نامه است و وقتی اهمیت آن را نداند، درست نوشتن هم بی معنا می‌شود."
۴		مشخص نکردن حد و مرز پروپوزال	" به نظرم مشکل این است که دانشجو ساختار و جامعیت و حد یک پروپوزال را درک نمی‌کند و می‌خواهد همه مطالب را در آن بیاورد."
۵		فقدان تصویر ذهنی از پژوهش	" این mind map از تحقیق در پروپوزال نویسی خیلی مهم است که اگر نباشد یعنی اصلاً نمی‌داند از کجا به کجا می‌خواهد برود."

ادامه جدول ۲. علل چالش‌ها در تدوین پروپوزال

۶	فقدان آموزش پروپوزال‌نویسی	"در کلاس‌ها درس دانشگاه چگونگی پروپوزال و نوشتن آن، آموزش داده نمی‌شود."
۷	ارائه «سمینار تحقیق» بعد از نگارش پروپوزال	"در بسیاری از دانشگاه‌ها پروپوزال را به سختی می‌نویسند، تازه پس از آن در ترم بعد، سمینار تحقیق می‌گذارند که یاد بگیرند بیان مسئله چیست و..."
۸	عدم بررسی دقیق پروپوزال‌ها در دانشگاه	"در خیلی از دانشگاه هنگام تصویب پروپوزال سهل‌انگارانه کار می‌کنند و بدون هیچ دقتی پروپوزال‌ها را تصویب می‌کنند."
۹	عدم انعطاف‌پذیری در قالب پروپوزال‌نویسی	"متأسفانه قالب پروپوزال‌ها و فرم‌های آنها خیلی کلیشه‌ای و خشکند و حتی برای پژوهش‌های کیفی و کمی یکسان تعریف شده‌اند، این غلط است."

سؤال سوم پژوهش: چالش‌های هر یک از فصل‌های پایان‌نامه

فصل اول: کلیات پژوهش

دانشجویان چند مورد را به‌عنوان نقاط ضعف خود در این فصل توصیف کردند که شامل مواردی چون: ضعف در بیان مسئله پژوهش، ضعف در تدوین سؤالات و فرضیه‌های پژوهش و ضعف در تعریف‌های عملیاتی است. علت این ضعف‌ها نیز ناشی از فقدان مطالعه کافی دانشجو درباره موضوع، آگاهی کم وی از محتوای پژوهش و فقدان تجربه پژوهشی است. در کنار آن، دانشجویان در درس سمینار تحقیق در دانشگاه‌ها آموزش کافی را نمی‌گیرند. این گفته‌ها شایان توجه هستند: "ما تجربه زیادی نداریم، پس طبیعی است که نتوانیم سؤال‌ها یا مسئله تحقیق را کامل بنویسیم، خوب باید به تحقیق اشراف کامل داشت، ولی نباید تجربه پژوهشی را نیز نادیده گرفت"، "فصل یک باید خوب نوشته شود تا تحقیق درستی شکل گیرد و دانشجویهای ما اصلاً نمی‌دانند که فصل چه مطالبی را در برمی‌گیرد."

فصل دوم: (مبانی نظری - پیشینه پژوهش - نتیجه‌گیری)

آنچه در جدول زیر آمده، نشان‌دهنده عواملی است که موجب وجود کاستی‌هایی در این بخش می‌شوند یا نگارش آن را برای دانشجویان مشکل می‌کنند. برای نمونه می‌توان به این گفته‌ها اشاره کرد: "مشکل این جاست که ما مدعی هستیم که سردمداران سواد اطلاعاتی هستیم ولی واقعاً در

این زمینه ضعف داریم"، "این تصور وجود دارد که فصل دوم یعنی کپی‌برداری، فقط از روی دیگر تحقیقات یک سری تحقیق جمع کنیم و تمام، اما اهمیت لزوم این بخش را نمی‌دانیم." و...

جدول ۳. دلایل بروز مشکلات در تدوین فصل دوم پایان‌نامه

ردیف/	فصل دوم	مقوله‌ها	مؤلفه‌ها (علل مشکلات)
۱	مبانی نظری	عوامل فردی (دانشجو)	دانش ناکافی در حوزه پژوهش
۲			ناآشنایی با نحوه نگارش پیشینه پژوهش
۳			ناآگاهی از اهمیت پیشینه پژوهش
۴			کپی‌برداری از سایر پیشینه‌های پژوهش
۵	پیشینه پژوهش‌ها در داخل و خارج از کشور	علل فردی (دانشجو)	ضعف در مهارت‌های سواد اطلاعاتی: شناخت پایگاه‌ها. شیوه‌های جست‌وجو. زبان انگلیسی. سواد رایانه‌ای
۶			فقدان خلاقیت
۷			فقدان تجربه پژوهشی
۸			کم‌کاری دانشجو
۱۰			کلیشه‌ای بودن نحوه نگارش پیشینه پژوهش
۱۱		محدودیت‌ها	فقدان دسترسی به پایگاه‌های اطلاعاتی لاتین
۱۲			کمبود زمان
۱۳	جمع بندی	عوامل فردی	عدم تحلیل و مرور متن پیشینه‌ها
۱۴	و	(دانشجو)	عدم مطالعه کامل متون مرتبط
۱۵	نتیجه‌گیری		فقدان تفکر انتقادی

فصل سوم: گزینش و اجرای "روش تحقیق" مناسب با موضوع پژوهش

انتخاب رویکرد، روش، ابزارهای پژوهش، جامعه پژوهش، نمونه‌گیری، روش تجزیه و تحلیل و ... از دیدگاه دانشجویان مراحل ساده‌ای نیست. آنها آشنایی لازم را با انواع روش‌های تحقیق ندارند و برای انتخاب و به‌کارگیری روش تحقیق مناسب با پژوهش خود ضعیف هستند. دلایل این امر در جدول زیر قید شده است.

شناسایی مشکلات پایان‌نامه‌نویسی از دیدگاه دانشجویان علم اطلاعات و دانش‌شناسی در ...

جدول ۴. علل وجود چالش‌های انتخاب و اجرای "روش تحقیق"

ردیف / مقوله‌ها	مؤلفه‌ها(دلایل مشکلات)	نمونه شاهد
۱	فقدان مطالعه و یادگیری	"خود دانشجو نمی‌خواند. کتاب‌های روش تحقیق متعدد را بررسی نمی‌کند تا لاقلاً روش خودش را بخواند."
۲	فقدان تجربه پژوهشی	"دانشجو برای دفعه اول است که تحقیق کردن را یاد می‌گیرد، پس طبیعی است در مورد روش‌های تحقیق هم ضعف داشته باشد."
۳	ضعف در تدریس	"در کلاس، درست آموزش داده نمی‌شود، استادان روش تحقیق مجرب و آگاه را ما کم داریم و روش تدریس این درس غلط است. به ما فقط تئوری درس داده‌اند ولی تحقیق کار عملی است مثال و تمرین لازم دارد."
۵	عوامل آموزشی درس "روش تحقیق"	"در دانشگاه‌های ما متأسفانه فقط و فقط بر روش‌های کمی تکیه می‌شود حتی (در روش تحقیق) روش‌های کیفی آموزش داده نمی‌شود."
۷	کمبود واحدهای درس در دوره تحصیلی	"در لیسانس ما روش تحقیق نداریم که به نظرم باید بگذرانند. در نتیجه باید به این دو واحد روش تحقیق ارشد اکتفا کنیم که خیلی کم است و باید در این مدت کوتاه با روش‌های زیاد آشنا شویم."
۸	محدودیت‌ها "روش تحقیق در کتابداری"	"به نظر من منابع و کتاب‌های اصیل و معتبر زیادی در زمینه روش تحقیق در رشته کتابداری نداریم و محدود به چند منبع مشخص هستیم و از آنها فراتر نمی‌رویم."

فصل چهارم: گردآوری داده‌ها، تجزیه و تحلیل داده‌ها

بنا بر ویژگی‌های اعضای جامعه پژوهش، دانشجو با چالش‌های متفاوتی روبه‌رو می‌شود. در پژوهش حاضر مصاحبه‌شوندگان تأکید عمده‌ای بر جامعه پژوهشی داشته‌اند که شامل افراد است. آنها در برقراری تعامل با جامعه پژوهش خود دچار مشکل هستند و موانع را در همکاری نداشتن افراد نمونه پژوهش خود می‌دانند یا از این شکایت می‌کنند که مسئولان، سازمان‌ها و مراکز با دانشجویان همکاری لازم را ندارند. از دیدگاه دانشجویان در کشور ما ارتباط و تعامل برقرار کردن با جامعه پژوهش به شکل الکترونیکی آسان نیست. همچنین در بسیاری از موارد، دانشجویان داده‌های به‌دست آمده از جامعه پژوهش را دقیق نمی‌دانند. بررسی جدول زیر علل این مشکلات را نشان می‌دهد.

جدول ۵. علل چالش‌های گردآوری داده‌ها

ردیف / مقوله‌ها	مؤلفه‌ها (علل مشکلات)	نمونه شاهد
۱	ضعف در برقراری تعامل با جامعه پژوهش	"دانشجو باید یک سری از مهارت‌های ارتباطی را بلد باشد، گاهی مشکل دانشجو این است که وی در رابطه برقرار کردن مشکل دارد و یا تلاش و پشتکار لازم را ندارند."
۲	ناآشنایی با ابزارهای گردآوری داده‌ها	"ایراد از این جاست که دانشجو هنوز نمی‌داند ابزار گردآوری او چه ویژگی‌هایی دارد و چگونه باید از آن استفاده کرد."
۳	کم ارزش بودن پژوهش در نگاه جامعه	"در اجتماع ما کسی برای تحقیق کردن ارزش قائل نیست و آن را جدی نمی‌گیرند و مسلماً به پژوهشگر هم اهمیت نمی‌دهند."
۴	ضعف فرهنگی - اجتماعی جامعه در همکاری با پژوهشگر	"با دانشجو به عنوان یک محقق همکاری نمی‌شود چراکه فرهنگ و درک این مسئله در اکثر افراد جامعه ما وجود ندارد."
۵	دسترسی به داده‌ها در خارج از کشور	"اگر کسی بخواهد عوامل خارج از کشور را بررسی کند یا جامعه پژوهش وی در ایران نباشد مثلاً کتابخانه فلان در یک جایی، خیلی به دردسر می‌افتاد."
۶	ضعف در زیر ساخت‌های ارتباطی کشور محدودیت‌ها	"هنوز ما در ایران با اینترنت مشکل داریم و خیلی چیزهای دیگر، به تهران نگاه نکنید در کشور خیلی محدودیت ارتباطات با فناوری داریم."
۷	فرآیند طولانی دریافت معرفی‌نامه از دانشگاه‌ها	"هر جا می‌روی یک معرفی‌نامه می‌خواهند از آن سو هم برای یک معرفی‌نامه ساده باید یک یا چند روز در دانشگاه وقت تلف شود."

پس از گردآوری داده‌ها بر اساس اظهارات دانشجویان، آنها در تحلیل داده‌ها به مشکل برخورد می‌کنند و هنگامی که با حجم عظیمی از داده‌ها مواجه می‌شوند، نمی‌دانند باید از کجا و چگونه شروع کنند و چگونه آنها را به پایان‌نامه انتقال دهند، نمی‌دانند چگونه آنها را ارائه دهند که پاسخ سؤالات پژوهش باشند. در بسیاری از موارد نیز آزمون‌های آماری نامناسب را به کار می‌برند. نتیجه این ضعف‌های آماری یا تحلیل‌های ضعیف همه در آخر بر بخش نتیجه‌گیری تحقیق اثر می‌گذارد. دلایل این مسائل در جدول ۶ ذکر شده‌اند.

جدول ۶. علل چالش‌های تدوین فصل چهارم

ردیف / مقوله‌ها	مؤلفه‌ها (علل مشکلات)	نمونه شاهد
۱	عدم انجام تحلیل‌ها توسط شخص دانشجو	"بخش چهارم (آزمون‌های آماری و تحلیل‌ها) را دانشجویان بیرون از دانشگاه یا توسط شخص دیگری انجام می‌دهند و خودشان انجام نمی‌دهند و از جریان تحقیق دور می‌شوند."
۲	ناآشنایی با چگونگی تحلیل داده‌ها	"باز هم مشکل از ناآگاهی و اطلاعات کم دانشجو است و روش‌های تحقیق و روش‌های تحلیل داده‌ها را نمی‌داند."
۳	علل فردی (دانشجو) ناآشنایی با تحلیل‌ها و آزمون‌های آماری	"واقعیت این است که دانشجویان بلد نیستند آزمون‌های آماری را انجام دهند یا کلاً از آمار و دیگر روش‌های تحلیل اطلاع کاملی ندارند."
۴	فقدان ذهن تحلیلی	"برای تجزیه و تحلیل فرد باید قدرت و فکر تجزیه و تحلیل را داشته باشد که دانشجویان ذهنشان خالی از تحلیل و مقایسه و استنتاج است."
۵	کم‌کاری دانشجو	"خود دانشجو هم دل به کار نمی‌دهد و سعی نمی‌کند که دنبالش برود و یاد بگیرد، شخص دیگری برایش انجام می‌دهد."
۶	فقدان آموزش چگونگی تحلیل داده‌ها	"نمی‌شود انتظار داشت که دانشجو بی هیچ آموزشی همه تحلیل‌ها و تجزیه‌ها را بلد باشد. وقتی در دانشگاه یاد نمی‌دهند دیگر روند کار مشخص است ..."
۷	ضعف در تدریس درس «روش تحقیق» و «سمینار تحقیق»	"در روش تحقیق و سمینار تحقیق، وقتی انواع روش‌ها گفته می‌شود باید کامل باشند به دنبال آن نحوه تحلیل مرتبط با روش آموزش داده شود، ولی کلاس‌های ما همه نظری هستند و تمرینی برای یادگیری نیست."
۸	علل آموزشی کمبود واحدهای درس آمار در دوره تحصیلی	"برای یادگیری آماری که برای پایان‌نامه به آن نیاز داریم مسلماً تعداد واحدهای درس آماری که در کارشناسی و ارشد داریم خیلی کم است."
۹	فقدان راهنمایی استادان راهنما و مشاور	"استاد راهنما و مشاور کاری برای تجزیه و تحلیل‌ها انجام نمی‌دهند، فقط نظارت می‌کنند و کمکی به دانشجو نمی‌کنند."

فصل پنجم: بحث و نتیجه‌گیری

دانشجویان ابراز کرده‌اند که در جمع‌بندی نهایی ضعیف هستند. چالش اصلی میزان آگاهی، اشراف، مطالعه و دانش دانشجو بر موضوع پژوهش است. آنها در بسیاری از موارد بر پیشینه پژوهش یا داده‌های گردآوری‌شده و تحلیل آنها تسلط کافی ندارند. همچنین برای بحث و مقایسه

به ذهنی فعال، پویا، تحلیل‌گر و انتقادگر نیاز است. همچنین عامل محدودیت زمان برای نگارش پایان‌نامه سبب می‌شود دانشجو نتواند تفکر و تمرکز کامل را در این مرحله حفظ کند. در این زمینه به این گفته‌ها می‌توان اشاره کرد: "از اسم نتیجه‌گیری و بحث معلوم است که باید با قدرت فکر، استنتاج کنی که وقتی دانشجو در این مرحله گیر می‌کند، یعنی مشکل دارد و ناتوانی در فکر تحلیل‌گر اوست." "برای اینکه بتوانید آنچه را تحقیق کرده‌اید، ارائه دهید اول باید اطلاعات کافی در موضوع تحقیق داشته باشید، ولی دانشجو هنوز خودش اطلاعات جامعی از حوزه تحقیقش ندارد، پس نتیجه‌گیری سخت خواهد شد" و "بخش پیشینه پژوهش اینجاست که نقشش پررنگ می‌شود، وقتی بخش دوم را ضعیف می‌نویسند، در اینجا هم به مشکل برمی‌خورند."

نگارش متن پایان‌نامه

سبک و شیوه نگارش متن پایان‌نامه سهم عمده‌ای در شکل‌گیری یک پایان‌نامه دارد. اما بر اساس یافته‌های پژوهش، دانشجویان نوشتن روان و ساده آنچه در ذهن وجود دارد را کار سهل و آسانی نمی‌دانند. دانشجویان برای نگارش دچار ضعف و ناآگاهی از اصول نگارش متن علمی و فاقد مهارت‌های نگارشی هستند. در دیدگاه مصاحبه‌شوندگان بسیاری از دانشجویان و حتی گاهی استادان و مسئولان آموزشی بر تعداد صفحات پایان‌نامه تأکید می‌کنند و کیفیت آن را در نظر نمی‌گیرند. عواملی که به ضعف دانشجویان در نگارش منجر می‌شود عبارتند از: فقدان مواردی مانند مطالعه، خلاقیت، تفکر انتقادی، تمرین و تجربه نگارش در دانشجو، محدود بودن دایره لغات دانشجو، فقدان آموزش «شیوه نگارش علمی»، نبود راهنمایی مناسب استادان راهنما و مشاور، بی‌توجهی استادان به متن تکالیف درسی در دوره تحصیل، ضعف در تدریس درس آیین نگارش و سمینار تحقیق و بی‌توجهی به درس انشا در سیستم آموزشی. برخی از نقل قول‌های دانشجویان نیز به این شرح است: "علت اینکه ما نمی‌توانیم بنویسیم، اول از همه این است که نمی‌خوانیم، کسی که نمی‌خواند چیزی برای نوشتن هم ندارد." "نوشتن یک مقدار نوآوری و خلاقیت و نگاه انتقادی می‌خواهد که دانشجو بتواند مثال‌های متفاوتی از مطالب را بیان کند" و "کار ما در آموزش، از اساس مشکل دارد که از اول درس انشا زنگ تفریح حساب می‌شود و برای آن ارزش قائل نیستند، در صورتی که نگارش ذهن را فعال می‌کند."

سؤال چهارم پژوهش: اخلاق پژوهش در پایان‌نامه

متأسفانه نمی‌توان مسئله بی‌توجهی به اخلاق پژوهش در پایان‌نامه‌ها را نادیده گرفت. براساس صحبت‌های دانشجویان، در پایان‌نامه‌ها، مسائلی چون فقدان امانت‌داری در استفاده از منابع

(کپی برداری، سرقت ادبی)، استناددهی ناصحیح، فقدان صحت داده‌های گردآوری‌شده، فقدان گزارش صادقانه نتایج و... دیده می‌شود. در مواردی دانشجویان به سراغ تبلیغات سودجویانه‌ای برای پایان‌نامه‌نویسی می‌روند و در مقابل مبلغی، پایان‌نامه یا بخش‌هایی از آن را دریافت می‌کنند یا به ترجمه پایان‌نامه‌های خارجی می‌پردازد. مصاحبه‌شوندگان دلایل متفاوتی را سبب بروز چنین مسائلی برشمرده‌اند. برای مثال این مطالب را بیان داشته‌اند؛ "در کل ما فرهنگ برخی موارد را نداریم، مثلاً همین امانت‌داری در منبعی که داریم استفاده می‌کنیم، ما در جامعه حقوق دیگران را نادیده می‌گیریم و نمی‌گوییم کاری که برای ما ناپسند است را در حق دیگران نکنیم"، "همه می‌دانیم که برای ما یک جوهرهایی امر تقلب در امتحان و مدرسه و دانشگاه عادی شده و پایان‌نامه هم همین طور، کسی از اینکه در تحصیل تقلب کند، روحش آزرده نمی‌شود"، "وقتی انگیزه نباشد دیگر مهم نیست به چه قیمتی دانشجو می‌خواهد پایان‌نامه ارائه دهد." در ادامه به‌طور خلاصه به دلایل بی‌توجهی به اخلاق پژوهش اشاره شده است.

جدول ۷. دلایل عدم رعایت اخلاق پژوهش در پایان‌نامه‌ها

ردیف/	مقوله‌ها	مؤلفه‌ها
۱		ناآگاهی از فلسفه اخلاق پژوهش
۲		ناآگاهی از اصول اخلاق پژوهش
۳	عوامل	ناآگاهی از نحوه‌های استناددهی
۴	فردی	فقدان انگیزه پژوهش
۵	(دانشجو)	زیر پا گذاشتن وجدان شخصی
۶		کم‌کاری و تنبلی دانشجو
۷		کم‌ارزش بودن پژوهش در نگاه جامعه
۸	عوامل	ضعف فرهنگی جامعه در امانت‌داری
۹	فرهنگی-	نادیده گرفتن اخلاقیات برای ارتقا و پیشرفت
۱۰	اجتماعی	وجود تبلیغات «پایان‌نامه‌نویسی» و سودجویی
۱۱		حساسیت‌زدایی شدن از تقلب در تحصیل
۱۲		فقدان آموزش
۱۳	عوامل	فقدان الگوی مناسب از استادان
۱۴	آموزشی -	فقدان عدالت در نمره‌دهی
۱۵	دانشگاهی	عدم مجازات و برخورد با متخلفان
۱۶		زمان
۱۷	محدودیت‌ها	دسترسی به منابع

سؤال پنجم پژوهش: استاد راهنما و استاد مشاور

استاد راهنما و مشاور نقش هدایت‌کننده و روشن‌کننده راه را برای دانشجوی در اولین تجربه جدی وی ایفا می‌کنند. اما براساس این پژوهش دانشجویان خلأهایی را درباره ایفای نقش این استادان مطرح کردند. آنان به مسائلی مانند: فقدان توجه کافی استادان، فقدان راهنمایی لازم استادان، عدم اختصاص زمان کافی برای راهنمایی دانشجوی، فقدان تعامل مناسب بین استادان و دانشجوی، فقدان تعامل و تفاهم بین استاد راهنما و مشاور و فقدان جلسات منظم بین استادان راهنما و مشاور و دانشجوی اشاره کرده‌اند. می‌توان علل وجود چنین برخوردهایی از طرف استادان و ناتوانی برقراری تعامل دانشجویان و استادان را، مربوط به این عوامل دانست: فقدان انگیزه در استادان، فقدان علاقه استادان به موضوع پژوهش، فقدان حس مسئولیت در برابر دانشجوی، به‌روز نبودن اطلاعات استادان، کم‌اهمیت بودن کار دانشجوی در نگاه استادان، در دسترس نبودن استادان، کمبود زمان استادان (به‌دلیل تعداد زیاد دانشجوی در هر نیمسال، درگیر بودن با سمت‌های اجرایی، اولویت قرار دادن پژوهش‌های شخصی)، مشخص نبودن وظایف استادان و دانشجوی، فقدان امکان نقد بر روند کار استادان و انتظار بیش از اندازه دانشجوی از استادان برای تدوین پایان‌نامه. نمونه شاهد برخی از این عوامل را می‌توان در این نقل‌قول‌ها یافت: "زمان استادان خیلی محدود است چرا که در طول یک ترم، مسئولیت تعداد زیادی از دانشجویان را بر عهده دارند و از طرف دیگر کلی کارهای دیگر برای تدریس دارند و کارهای پژوهشی خودشان برایشان مهم‌تر است"، "اینکه یک استاد چقدر برای دانشجویش وقت بگذارد برمی‌گردد به وجدان وی و اینکه در مقابل دانشجویش خودش را مسئول می‌داند یا نه!" و "به‌جز استاد، دانشجوی گاهی وظایف خود را نمی‌داند و انتظار دارد که استاد راهنمایش همه کارها را برای او انجام دهد."

بحث و نتیجه‌گیری

پایان‌نامه‌های تحصیلات تکمیلی، آموزش و آزمایش قدرت به‌کارگیری و استفاده از انواع توانایی‌ها و مهارت‌های دانشجویان است. این توانایی‌ها شامل دانش و اطلاعات تخصصی، مهارت‌های پژوهشی، توانایی درک و تحلیل موضوعات و مهارت‌های نگارشی هستند، همچنین در فرآیند پایان‌نامه‌نویسی، ارزیابی جامعی از تأثیر آموزش در طول کار تحقیق شکل می‌گیرد (لیهو^{۳۰}؛ زیون^{۳۱} و زای آهویا^{۳۲}، ۲۰۱۱). به این ترتیب با توجه به اهمیت پایان‌نامه‌ها در تحقیقات کشورها، این پژوهش به‌منظور شناسایی مشکلات پایان‌نامه‌نویسی در رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی از دیدگاه دانشجویان این رشته صورت گرفت و در این زمینه به چالش‌های

پایان‌نامه‌نویسی در هر بخش از پایان‌نامه از دیدگاه دانشجویان اشاره شد. اما آنچه به‌عنوان مشکلات مطرح شد، در چند مقوله کلی ریشه دارد که به این شرح است:

ضعف‌های فردی دانشجو: اینکه یک دانشجو به‌عنوان محقق چه ویژگی‌های شخصیتی دارد (علاقه، انگیزه، خلاقیت، دید انتقادی، ذهن تحلیل‌گر و...) و اینکه تا چه حد در انجام دادن پژوهش تلاش می‌کند و به کسب دانش و مطالعه می‌پردازد و نیز دیگر بعدهای پایان‌نامه‌نویسی که به خود دانشجو مربوط می‌شود، در این محدوده می‌گنجد.

ضعف‌های فرهنگی - اجتماعی: این ضعف‌ها همان دیدگاه جامعه از پژوهش و پژوهشگر است که شاید موجب افزایش انگیزه تحقیق در دانشجو باشد یا وی را از پژوهش دل‌سرد کند. این امر به میزان همکاری بستگی دارد که دانشجو طی پژوهش از جامعه دریافت می‌کند. همچنین مسائل مرتبط با اخلاق پژوهش در جامعه است که اهمیت ویژه‌ای دارد و سطح فرهنگ جامعه، تعیین‌کننده رعایت اخلاقیات است.

ضعف‌های آموزشی: این دسته از موانع به آموزش و سیستم آموزشی و دانشگاه‌ها برمی‌گردد. از دانشجو می‌توان انتظار پژوهش را داشت، در صورتی که آموزش‌های لازم به وی داده شده باشد، چرا که تحقیق و چگونگی طی مراحل تحقیق و دیگر جوانب پژوهش و نگارش پژوهش به آموزش و تخصص نیاز دارد.

محدودیت‌ها و فقدان امکانات: لوازم و شرایط لازم برای پژوهش و پژوهشگر جزو این دسته از عوامل پایان‌نامه‌نویسی قرار می‌گیرند. همچنین محدودیت‌هایی مانند مالی، زمانی، دسترسی به منابع، فقدان همکاری سازمان‌ها و روال‌های طولانی اداری، پیش روی دانشجویان است.

در آخر باید اشاره کرد، برخی از پژوهشگران نتایج مشابهی را در تحقیق‌های خود در مورد مشکلات پایان‌نامه‌نویسی در دیگر رشته‌ها مطرح کرده‌اند مانند؛ میزانی (۱۳۸۷)؛ جعفری چالستری (۱۳۸۸)؛ بهزادی و داورپناه (۱۳۸۸) و ... که در بخش پیشینه پژوهش به آنها اشاره شد. همچنین شایان ذکر است که هر یک از عوامل شناسایی شده از مشکلات پایان‌نامه‌نویسی و علل آن شاید به‌صورت مجزا بررسی شوند و جزییات بیشتری را حاصل کنند و میزان اهمیت و تأثیرگذاری هر یک به‌صورت جداگانه سنجیده شود. این رتبه‌بندی در این پژوهش انجام نشده است، چرا که هدف پژوهش تنها شناسایی این مشکلات از دیدگاه دانشجویان بوده است تا راه را برای تحقیقات بعدی در این زمینه هموار کند. در نهایت، حال که در اینجا تا حدی به واقعیت پایان‌نامه‌نویسی از دیدگاه دانشجویان علم اطلاعات و دانش‌شناسی پرداختیم، باید به فکر بهبود بخشیدن به شرایط موجود بود و به این وسیله کیفیت پایان‌نامه‌ها و مفید بودن آنها را ارتقا بخشید

و از این طریق نیز مهارت‌ها و توانایی‌های دانشجویان را برای انجام دادن پژوهش‌های آینده‌شان تقویت کرد.

پی‌نوشت

1 . kanter	17. purposeful sampling
2 . Kurbanogln	18. Snowball sampling
3 . Tavasancil	19. Opening coding
4 . Crosta	20. Axial coding
5 . Pack man	21. Selective coding
6 . Marshall	22. Flick
7 . Brennan	23. Guba
8 . Abdoulaye	24. Lincoln
9 . Kezar	25. Trustworthiness
10. Talburt	26. Credibility
11 . lundgern	27. Transferability
12 . Halvarsson	28. Conformability
13 . Qualitative approach	29. Dependability
14 . Collective case study	30. Lihua
15 . Saturation point / Stratified purposeful	31. Xiaoyan
16 . Powell	32. Xiaohui

منابع

۱. انتشارنصف آبادی، فهیمه؛ چشمه سهرابی، مظفر؛ افشار، ابراهیم (۱۳۹۰). بررسی کاربرد پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد و دکتری علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی در کتابخانه‌های شهر اصفهان. پژوهشنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی، ۱۱(۱) ۶۷-۸۸.
۲. بهزادی، حسن؛ داورپناه، محمدرضا (۱۳۸۸). بررسی عوامل مؤثر بر تجربه پژوهشی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه فردوسی مشهد. مطالعات تربیتی و روان‌شناسی دانشگاه فردوسی مشهد، ۱۰(۲) ۲۲۷-۲۵۰.
۳. بیگیم‌عظیمی، زینب (۱۳۸۸). مطالعه روش‌های پژوهش و آماری مورد نیاز طرح‌های تحقیقاتی و پایان‌نامه‌های رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی براساس پایان‌نامه‌های انجام شده در مقاطع کارشناسی ارشد. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه پیام‌نور. تهران.

۴. پاکدامن، نشانه (۱۳۸۸). روند به کارگیری روش‌های پژوهش در پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال (۱۳۷۱-۱۳۸۴). *دانش‌شناسی علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی و فناوری اطلاعات*، ۲(۴) ۱-۱۴.
۵. پاول، رونالد.ار (۱۳۷۹). *روش‌های اساسی پژوهش برای کتابداران* (نجلا حریری، مترجم). تهران: نفیس.
۶. تصدیقی، محمدعلی؛ تصدیقی، فروغ (۱۳۸۸). موانع تحقیق و فرهنگ پژوهش در نظام آموزش عالی. *ماهنامه مهندسی فرهنگی*، ۴ (۳۵ و ۳۶) ۳۷-۴۷.
۷. جعفری چالشری، عفت (۱۳۸۸). *بررسی موانع و مشکلات دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه اصفهان در فرآیند پایان‌نامه از دیدگاه دانشجویان تحصیلات تکمیلی و اعضای هیئت علمی*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی آموزشی. دانشگاه اصفهان، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی. اصفهان.
۸. حرّی، عباس؛ محسن‌زاده، افسانه (۱۳۸۲). روند به کارگیری روش‌های پژوهش در پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه تهران (۱۳۷۸-۱۳۴۸). *مجله روان‌شناسی و علوم تربیتی*، ۳۳ (۱) ۵۵-۷۵.
۹. صادقی، عباس (۱۳۷۰). *بررسی مشکلات تحقیق در رشته علوم انسانی از دیدگاه اساتید دانشکده‌های علوم انسانی دانشگاه اصفهان*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه اصفهان، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی.
۱۰. عرب مختاری، روح‌الله (۱۳۸۶). *شناسایی موانع و مشکلات پژوهش در رشته تربیت بدنی و علوم ورزشی دانشگاه‌های دولتی کشور از دیدگاه دانشجویان تحصیلات تکمیلی*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه اصفهان، اصفهان.
۱۱. عطاران، محمد؛ زین‌آبادی، حسن‌رضا؛ طولابی، سعید (۱۳۸۹). *انتخاب استاد راهنما و رابطه استاد راهنما - دانشجو دیدگاه‌های دانش‌آموختگان دوره دکتری*. *فصلنامه مطالعات برنامه‌ریزی درسی*، ۴(۱۶) ۹۶-۱۲۹.
۱۲. علایی، مرضیه؛ اعظمی، عظیم (۱۳۸۳). *بررسی نگرش دانشجویان نسبت به امر تحقیق در دانشگاه علوم پزشکی ایلام، ۱۳۸۰*. *مجله علمی دانشگاه علوم پزشکی ایلام*، ۱۲(۴۲ و ۴۳) ۳۹-۴۴.

۱۳. علیدوستی، سیروس؛ صابری، مریم (۱۳۸۶). پایان‌نامه‌ها و رساله‌های الکترونیکی نسل جدید مدارک علمی. فصلنامه کتاب، ۷(۲): ۸۵-۹۸.
۱۴. فدایی عراقی، غلامرضا (۱۳۷۴). تحلیلی بر روش‌های تهیه پایان‌نامه‌های دوره کارشناسی ارشد و دکتری. فصلنامه پژوهش و برنامه ریزی در آموزش عالی، ۹ (بهار): ۷۵-۸۰.
۱۵. فلیک، اووه (۱۳۸۸). درآمدی بر روش تحقیق کیفی (هادی جلیلی، مترجم). تهران: نی.
۱۶. مظلومیان، سعیده (۱۳۷۶). بررسی مشکلات و تنگناهای تحصیلات تکمیلی از دیدگاه اساتید و دانشجویان علامه طباطبایی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه علامه طباطبایی، دانشکده علوم تربیتی. تهران.
۱۷. منتخب، فروغه (۱۳۸۲). بررسی میزان رعایت استانداردهای ایزو و عناصر تحقیق در پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی از سال ۷۹-۸۱. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی-درمانی ایران. تهران.
۱۸. میزانی، مهران (۱۳۸۷). بررسی مشکلات تدوین پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد تربیت بدنی و علوم ورزشی در دانشگاه‌های منتخب. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه تهران، دانشکده تربیت بدنی. تهران.
۱۹. نداف زاده شیرازی، ناصر؛ جوکار، بهرام؛ خادمی، محسن؛ باغبان، ایران (۱۳۷۳). بررسی دیدگاه‌های دانشجویان کارشناسی ارشد دانشگاه‌های شیراز و آزاد اسلامی واحد شیراز درباره مشکلات تحقیق و پایان‌نامه‌نویسی. مجری طرح سازمان دانشگاه آزاد اسلامی شیراز. شیراز.
۲۰. نیلی، محمدرضا؛ نصر، احمدرضا؛ اکبری، نعمت‌الله (۱۳۸۶). بررسی کیفیت راهنمایی پایان‌نامه‌های دوره کارشناسی ارشد. دانشور رفتار، ۱۴(۲۴): ۱۱۱-۱۳۲.
21. Abdoulaye, K (2002). Research trend in library and information science at the international Islamic University Malaysia. *Library review*, 51(1): 32-37.
22. Crosta, P.; Packman, I (2005). Faculty productivity in supervising doctoral students' dissertation at Cornell University. *Economics of Education Review*, 24: 55-65.
23. kanter ,S (2006). *Embodying research: a study of student engagement in research writing. Doctoral thesis, school of graduate studies and research.* Indiana university of Pennsylvania: Pennsylvania.

24. Kezar, A.; Talburt, S (2004). Question of research and methodology. *Journal of higher education*, 75(1): 1-23.
25. Kurbanoglu, S.S (1996). Research methods used in library and information science theses: an Evaluation. *Turkish librarianship*, 10(4): 350-359.
26. Lihua, M.; Xiaoyan, C., Xiaohua, Y (2011). Evaluation method of dissertation based on Unascertained rationam-AHM. *Procedia Engineering*, 15: 4751-4756.
27. Lundgren, S.; Halvarsson, M (2009). Students' expectation, concerns and comprehension when writing theses as part of their nursing education. *Nurse Education Today*, 19(5): 527-532.
28. Marsahall, G.; Brennan, P (2006). The process of undertaking a quantitative dissertation for a Taught M.Sc: Personal insights gained from supporting and examining students in the UK and Ireland. *Radiography*, 14(1): 63-68.
29. Tavasancil, E.; Erdem, D.; Yildirm, O.; Bilican, S (2010). Examination of data analyses used for mater's theses in educational sciences. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 9: 1467-1474.